

Séta a régi Józsefvárosban

(A M gyarság képes mellékletéhez)

Valóban, „Faubourg de Saint Joseph“, vagyis *Szent József külvárosa*, mivel védőpátrónusa e derék s jó szent, az árimathéabéli Ács, a Gyermekek Nevelőatyja, a tisztos polgári mestermunka Védője. Ámde városa azon ipari munkának is, melyet II. József császár, a „kálapos király“, ez a nagyszerű fejedelem telepesít vala ide 1780—1790 között. E „felvilágosodott“ monarcha, kinél különb Mátyás Ur óta nem ül vala e Haza Trónján, ha kicsit jobban megérti magyarjait, illetőleg, ha korábban értik meg egymást, ő és a magyarok.

A tisztos polgári munka jellege máig megmaradt ez érdekes, a pesti ember által alig ismert városrészen, főleg annak a Baross-utca és az Üllői-ut közű eső ódon fertályán, melynek jelképes kifejezője a XVIII század végén épült templom, *Szent József* temploma. Az alkonyatban kigyuló világító óraszemei a Város lehangulatosabb képét adják meg s egyben a mesteremberfertály jellegét: *Szent József színtén mesterember, szentéletű Ács.*

A zajgó körüttől száz lépésre már a legkedvesebb kisvárosi idill következik. A régi házakon még itt-ott megvan a „Jozefinus“, másképpen „czopfstilus“ rómaiás uj klasszicizmusának a nyoma. A külváros — a régi kerepesi és üllői országutak között, a mai Muzeum-körút vonalán, a *Kecskeméti Kapu* és a *Hatvani Kapu* toronybástyáin, vízes-árkain, sáncain tul — megőrizte ősi iparüző jellegét, helyi színét, helyi Szellemét, „Genius Loci“-ját, „couleur locale“-ját, mit a hazafelé néző francia olyan erős patriotizmussal emel ki mindig, mindenben és mindenütt.

E Józsefvárosi „helyi szín“ a *kismesterekből lett közpörmesterek kedves, kispolgári világa.*

II. József, a Mazarin, Colbert, Mareshes, Turgot gazdasági felvilágosultságának neveltje *ipart* akart teremteni. Az ő idejében keletkezett városnegyed apró mestereinek mai utódai a legértékesebb, nem gyári, finom közpüzemű mesterek: carosseria-gyártók, aranyozók, üvegcsiszolók, rézszaratók, vörösrézöntők, műesztalgályosok, intarziások, üvegfestők, bronzművesek, műszerészek, kardművesek, puskaművesek, főleg *asztalosok*. E vidéknek főleg *asztalos jellege van*: középpontja a szegény kis asztalosinasból Párisban mesterré lett s onnan főrenddé emelkedett asztalosról, *Thék Endréről* elnevezett utca, a Kisfaludy-, Hunyady-, Tömö-, Nap-, Futó-, Nagytemplom- és Kisstáció-utca során.

Felvételünk ezt a kedves, ódon s mégis modern életet mutatják.

1. A szelid *Szent Ács* naivan kedves szobra ott áll a „*Munkásasszonyok Otthona*“ termében. Ez amolyan régimódi *Herberg*, ahol dolgozó öregasszonyok húzódnak meg.

2. Átfestése alatt barokot mutató Krisztuskép a Kereszten a Koszoru-utca sarkán. Valamikor *szőlőskertek* dülőjén állott, míg köréje nem nőtt a Város. „*Sürgösen védett városi műemlékké*“ kell nyilvánítani, bár nem művészi, de helyi és pesti: ajánljuk a hivatása magaslatán álló s a városképet jóízűséssel őrző székesfővárosi művészeti ügyosztály figyelmébe.

3. A *Práter-utca*, az egykor az Egyetem teológiai facultásának, a *Szemindáriumnak* XVIII. századi *kertje* felű vezető fásoros ut helyén fut fel a dombra, melynek magasán állott a XVIII. századi város legszélén levő *erdő*, mely különböző arisztokrata-családok birtoka volt. Ebből hasították ki a régi *Füvészkertet*, a *Ludovika kertjét* és a *szemindárium kertjét*, melynek *Papok kertje* volt a neve. Mindezt a bécsi Práter módjára *Práternek* nevezték. Az 1910 táján eltűnt kert helyén épült a mai óriási háztömb, előtte az oszlop, melyet a népi nyelv „*Papok Kutjának*“ nevez.

4. A mai nagy gödör a *Papok Halastavának* maradványa.

5. A régi házak takarékoskodtak a helylyel. A kapu feletti részt sok helyen *álpadlás* szobává építették, ez jellegzetes, régi formája a Józsefvárosnak és a Ferencvárosnak.

6. *Kispolgári udvar*, fuvaros udvara, ácsudvar. Itt vígan virul a *leander*, kujtorog a

macska és énekel a *csiz*. Ez az udvar száz lépésre van a Körüttől: ittfelejtett falusi idill.

7. Régi ház udvarán olaszos módon *pergolá*-ra futtatott *vaszölő*. Divatjának eredete az olasz kőfaragók által meghonosított felfuttatott olaszos *szőlőlugas*, mely nyesenlenűj később elvadult. A régi Józsefváros kéményseprői, selyemgombolyítói, szalámisai, cukrászai és fagyfallosai, kőfaragói olaszok voltak (Del Medico, De Vecis del Vecchio, Rosconi, Gallioti, Walla, Melocco családok.)

8. *Meyer*: majoros. *Milch*: tej. *Milchmayer*: tehenésmajoros. *Mülimári*: Milchmeyer. Ebből lett a: *mülimári*. A tejesember: a *mülimon* és a *mülimfrau*. A nagy üzemek megölték. Ámde még mindig él: tízpercnyre a világvárosi körüttől. (Tehén, malac, liba és tyúk.)

9. A régi manzardos házak, átalakítva bár, le élnek.

10. A kedves, naiv kis *Máriaszobrok* is. (*Sebestyén* a Katonaszent és *Flórián* a Tűzoltószent inkább a Vizivárosban és Óbudán laknak.)

Harang és Kalapács

A Józsefvárosi Mivesek munkájának ódon Dala

1. *Szent Józsefnek Városában* ej mi' vígan áll a Bálja szorgos és harsány *Munkának*, amit hosszán kis utcáknak vígan és frissen munkálnak különbféle Mivesek: tisztos, derék *Mesterek*. Izmuk kemény s *Börkötény* ódon és céhbéli jelje tisztos, rendes *kézműnököknek*. Nézd: hogyan sürögnek ők: e serény mesterkedők, kedves ósdi *Mivhelyekben*, hol vígan sikolt a *Véső* s döngve puffan *Kalapács!*

2. Emitt egy öreg *Kovács* (rőtszakállu óriás) kémias gyárnak nagy üstjén hatalmas karral kovácsol. Kohó tüzer, kürtő füstjén ősi középkori kép: ejde szép! Testörlegény görbe kardján, kivert művi alabárdján kopácsol a *Kardcsiszár!* Szattyánbört csáváz *Timár*, melyből készül kis *Topán*. Feszül már a *Kaptafán*, amit szorgos, gyors munkával, ama régi *Mustafával* (ejnye: a neve török!) szurtos kis inaskölyök szaporázva kalapál! Csizmát szab az *Öreg Mester*, markában éles *Dikics*. Készül már a *Kocsi* is: barkácsolja *Kocsibognár*. Bábót süt a *Báb-sütő* (*Huszárt, Szívét* mivel ő). *Szironyt* mintáz a *Szifjártó* tarka szállal varr rá himet, amit hord majd büszke *Ló*. Nézzed amaz remekművet, mit mintáz: *Fajaragó!* Oh! hogy zeng a *Körfűrész*, és a kés, a faragó, hogyan csendül, hogyan peng! Rikolt az *Eszterga* kése, sürög-bürrög kereke. Lám, mit vése, remek e! Szébet ugye nem kívánsz? A stílusa reneszánsz!

3. Amott nyugodtan leng a nagy *Gyula*, „Egy-kettő, Kettő!“ mondja: és al' halomba hull a habfehér *Faforgács*. S az illata, mi gyantás: erdőillat a Felvidékről, ahol megnőtt s a földre dőlt ő: e *Fenyő*, e bus Magyar Fenyő...

4. És döngve-döng az *Üllő*, sikoltva felcsendülő, és mit markol vas *Ököl*: zuhan le a Nagy *Pöröly*, és belefeleselve, vele ellefelyelve, ritmusát megcifrázva, szigoru vén bátyjának az Öreg Kalapácsnak: cseng a kis kalapács: im ez a *Szerszámkovács!*

5. *Kanári* az ablakában, *Léanderje* faladában, *Macska* szundit küszöbén, édes bánat kis szívéen, ez ő: a *Varróleányka*, amott a szobában. Kire gondol: szép *Legény*, „*Gyula gróf*“, kit a *Regény*, minden héten neki ír, keseregve panasolván, így sóhajt és igyen sir: „*Vajjon övé leszek én?*“ [Es dal kél a csendes estén, régi módi, mit ellesvén: leirtam e papíron.]

6. „*Gyullám, Gyullám*, szívemnek reménye, Nállad nélkül nincs a napnak fénye, Mert te egy gróff, s én, a varróleányka, Gróffi szíved szívemet kívánja. *Gyullám, Gyullám!* Mond meg a mamádnak, Engedjen meg engemet fijának, Gyenge szívem megszakad utánad!

7. S im, a nagy Toronyban, Harang kondul: „*Bim, Bam!* Itt az estve, *bim-bam*, Szombat estye itt van! Halljátok ti *Ácsok*, *Rézöntők*, *Kovácsok*, *Kalapácsok*, *Üllők*, *Fűrészek* és *Küllők*: vége van a dolgoz Hétnak, láss neki a *Pihenésnek*, *Szent József* ezt mondja! Csend legyen most nyomba! Törüljeteq verejtéket, egyetek jó estebédet, amit főzött feleségtek, *bim-bam!* És mint az Ur Kánaánban, viduljatok lakomában, ünneplőbe felöltözvén, borral mértékkel tölözvén: nincs kivetni való abban, *Bim-Bam!* De reggel azonban, itt legyetek a Templomban, mondóm! Pihenjen meg a Kalapács, ezt rendeli *József*, az *Ács*: *Bim-bam, BOMM! Bimm!* bamm... m...! *bomm.*

A régi Józsefváros (Sztrokay Kálmán felvételei)

Illusztrációk Bevilaqua Béla cikkéhez

Szent József-szobor.

Régi kereszt a Koszoru-utca sarkán.

A papok kutja.

Balra: A papok egykori halastavának maradványa, gödör a Práter-utcában.

Mária-szobor üveg alatt, az Óriás-utcában.

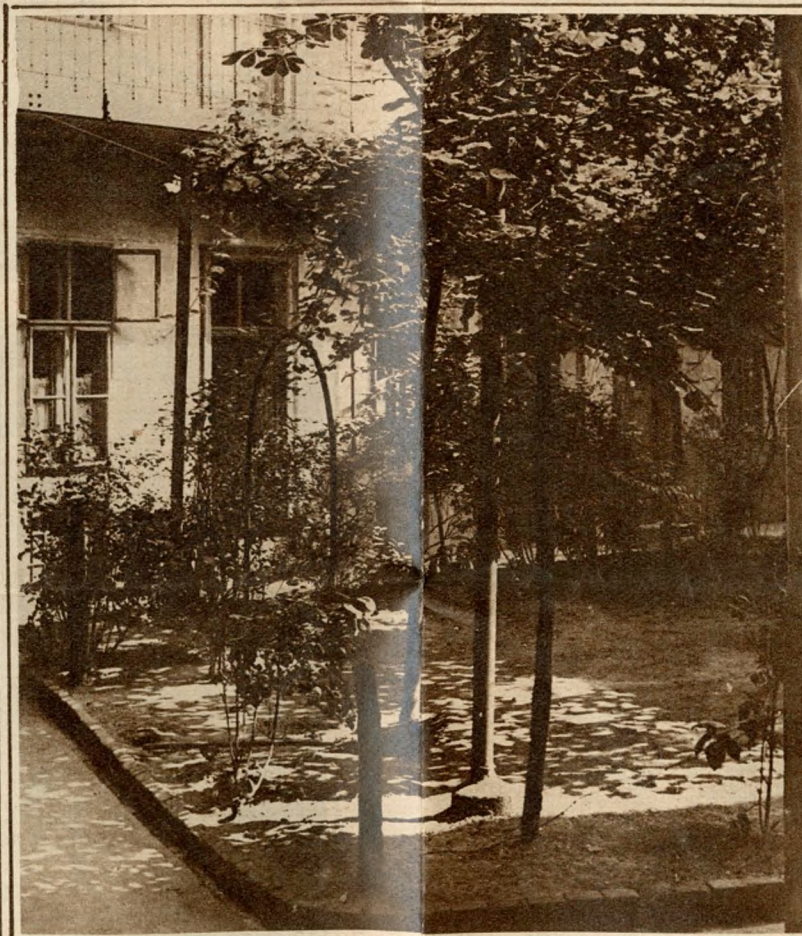
Padlásszoba a kapu felett.

Jobbról: régi manszár-dos ház a Hungadi-utcában.

Kispolgári ház udvara.

Kertes udvar.

A millimáris udvara.